

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 5 Issue 2, p. 157-162, April 2012

**KADINLARIN SEÇME-SEÇİLME HAKKI KONUSUNDA
HALİDE EDİP'LE YAPILAN BİR SÖYLEŞİ**

*AN INTERVIEW WITH HALİDE EDİP ADIVAR UPON WOMAN'S RIGHT TO VOTE
AND BE ELECTED*

Doç. Dr. Zeliha GÜNEŞ

Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Abstract

Halide Edip Adivar who is one of the leading writers of the National Literature era, treats problems of the country in both her writings in journals and magazines and her novels. Among these, the most emphasized issues are education and women's rights. Before the 1919 elections, the journal Vakit conducts a series of interviews with some intellectual women and ask them if the right to vote should be given to Turkish women. Being one of the interviewed women, Halide Edip claims that the right to vote and be elected should be given to woman as soon as possible.

Key Words: Halide Edip Adivar, novel, woman, woman's the right to vote and be elected.

Öz

Millî Edebiyatın belli başlı yazarlarından olan Halide Edip Adivar, hem romanlarında hem de dönemin gazete ve dergilerinde ülke sorunlarını kendine konu edinmiş bir aydındır. Bunlar arasında da onun en ağırlıklı konuları eğitim ve kadın hakları olmuştur. 1919 seçimlerinden önce Vakit gazetesinde, tanınmış kimi aydın kadınlara "Türk kadınlarına intihap hakkı verilmeli mi" sorusunun yöneltildiği bir dizi söyleşi yapılır. Bu kişiler arasında olan Halide Edip de kendisiyle yapılan söyleşide bir an önce kadınlara seçme-seçilme hakkı verilmesinin gerektiğini ileri sürmüştür.

Anahtar Kelimeler: Halide Edip Adıvar, roman, kadın, kadınların seçme-seçilme hakkı.

Millî Edebiyatın önde gelen romancılarından olan Halide Edip, aynı zamanda gazete ve dergilerdeki yazılarıyla da dikkati çeker. İkinci Meşrutiyet Döneminde *Tanin*, *Aşiyân*, *Resimli Kitap*, *Demet*, *Musavver Muhit*, *Bilgi Yurdu Işığı* gibi gazete ve dergilerde yazar. Dahası, Londra'da çıkan *Nation* dergisine bile yazı gönderir (23 Ekim 1908'de tarihli dergide çıkan yazının adı "Türk Kadınının İstikbali"dir).¹ Ayrıca önce İzmir'in, arkasından İstanbul'un işgali üzerine düzenlenen protesto mitinglerinde yaptığı konuşmalarla² ülkemizin sorunlarıyla ilgilenmiş bir aydındır. Eğitim ve kadın hakları ise onun ömrü boyunca her vesileyle ele aldığı konular olmuştur. Eserlerinde de bunları işlemiştir.

Halide Edip'in romanlarında güçlü kadın tipler dikkati çeker. İlk romanlarında çoğunlukla mutsuz evlilik ve aşk öykülerini "aşk ve aile kadını"³ olarak nitelendirilen güçlü kadın kahramanlar aracılığıyla anlatır. Siyasal ve toplumsal konuların işlendiği *Yeni Turan* ve ondan sonraki romanlarının çoğunda ise güçlü aydın kadınlar öne çıkar. Üstelik bu kadınlar çoğunlukla romanın başkişisi durumundadır (*Yeni Turan*'da Kaya, *Vurun Kahpeye*'de Aliye, *Ateşten Gömlek*'te Ayşe, *Tatarcık*' ta Lale, *Zeyno'nun Oğlu*'nda Mazlume). Öyle anlaşılıyor ki söz konusu roman kişileri, yazarın eğitim ve kadın konusunda okuruna vermek istediği iletiler için yarattığı tiplerdir.

Halide Edip bu yolla, iyi eğitim görmüş, ayakları üzerinde durabilen kadınların toplumun gelişmesi için ne kadar gerekli, ne oranda etkili olduğunu romanlarında anlatırken kimi yazılarında, söyleşilerinde de aynı konuları vurgular. 1919 seçimlerinin arifesinde *Vakit* gazetesinde kendisiyle yapılan bir söyleşi yayımlanır. Bu söyleşinin amacı zamanın yazar, öğretmen kadınları arasında sivrilmiş kişiler olan Halide Edip ile Nakiye Hanım'ın kadınların seçme-seçilme hakkı ile ilgili görüşlerini almaktır. Nakiye Hanım, kadınların seçme-seçilme hakları olmasına taraftar olduğunu, ancak düşündüğü "birkaç şeyi" şimdi söylememeyi tercih ettiğini belirterek söyleşi isteğini geri çevirir. Halide Edip ise gazetenin isteğini olumlu karşılar ve muhabirin sorularını yanıtlayarak konuyla ilgili görüşlerini açıklar.

Aşağıda tam metnini verdiğimiz söyleşide görüldüğü gibi elbette Halide Edip de kadınların seçme-seçilme hakkı olmasından yanadır. Gelecek seçimden önce yasa çıkarılacak bir yasayla bunun da yapılacağına inandığını söyler. Ne yazık ki onun bu hayali o yıllarda gerçekleşmemiş; bunun için Cumhuriyet'in kurulmasından sonraki yıllara gelinmesi gerekmiştir. Konu önce 1923'te, sonra 1924'te Türkiye Büyük Millet Meclisinde gündeme gelmiş; fakat tartışmalar olumsuz sonuçlanmıştır. Kadına ancak 20 Mart 1930'da belediye seçimlerinde, 5 Aralık 1934'te ise seçme-seçilme hakkı verilebilmiştir.⁴

Daha o yıllarda kadınlara bu hakkın verileceğine inanan H. Edip'in seçilecek kadınlar için kimi ölçütleri vardır. Ona göre seçimlerde aday olacak kadınların ya yüksek öğrenim görmüş ya da kendilerini toplumsal etkinliklerde, düşünce dünyasında, edebiyat

¹ İnci Enginün, *Halide Edib Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, İ. Ü. Edebiyat Fak. Yayınları, İstanbul, 1978, s. 31.

² Enginün, s. 47.

³ Enginün, a.g.e., s. 130.

⁴ Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 176.

alanında göstermiş olmaları gerekir. Üstelik halkın, akli başında kıyafet ve ciddi tavır içinde olmak koşuluyla kadınların iş görmesine karşı olmadığı düşüncesindedir.

H. Edip, burada âdeta *Yeni Turan*'daki⁵ Kaya'yı tarif etmektedir. Romanın başkişisi Kaya sade kıyafeti ile dikkati çeken genç bir kadındır. Bazen evinde, bazen üyesi olduğu Yeni Turan Partisinin açtığı “cuma okulları”nda öğretmenlik yapar, dikim evlerinde çalışır. Partideki öteki kadınlarla birlikte okullarda özellikle gençleri ve kadınları sağlık ve tarımla ilgili konularda bilgilendirir. Kadın haklarına büyük önem verir. Partide başkan olan teyze oğlu Oğuz'la omuz omuza çalışması da Halide Edip'in kadınların erkeklerle birlikte “bir halk fırkası” kurabileceği düşüncesinin ürünüdür.

Yeni Turan'ın Kaya'sı için öğretmenlik, parti içindeki çalışmalarının bir parçası iken *Vurun Kahpeye*⁶ adlı eserdeki Aliye için bir meslektir. Millî Mücadele'nin anlatıldığı *Vurun Kahpeye* romanının başkişisi olan Aliye idealist bir öğretmendir. Kendi çocuğu gibi gördüğü öğrencilere en iyi eğitimi vermeye çalışırken, okulda yoksul çocuklara haksızlık edilmesini de önler.⁷ Halide Edip'in romanlarındaki idealist öğretmenlerden biri de *Tatarcık* adlı eserin başkişisi Lale'dir. Çocukluğundan beri çalışkanlığı ile dikkati çeken Lale on üç yaşında yetim kalmıştır. Bir yandan babasının zamanındaki gibi balığa çıkar; İngilizce özel ders vererek geçimini sağlar. Bir yandan Kandilli Kız Lisesinde öğrenimini sürdürür. Daha sonra da birincilikle bitirdiği bu okula öğretmen olur. Bununla yetinmeyip halkın yanlış inanç ve davranışlarını bırakması, uygar yaşamayı öğrenmesi için çabalayan cesur bir Cumhuriyet gencidir.⁸

Kendisi hiçbir zaman öğretmenlik yapmayı düşünmeyen H. Edip, gerek romanlarında gerek düşünce yazılarında ve konuşmalarında eğitim öğretim konularına gösterdiği ilgi nedeniyle Maarif Nazırı Sait Beyden öğretmenlik teklifi alır. Bunu bir görev kabul ederek Nakiye Hanım'ın müdür olduğu Darülmüallimat'ta “tedris usulü hocası” olarak çalışır. Daha sonra da Evkaf okullarında “umumi mufettişlik ve müşavirlik” yapar.⁹

Seçme ve seçilme hakkını elde etmek için kadınların çalışmaları gerektiğini söyleyen H. Edip, bunun yayınlar ve dernekler kanalıyla sağlanabileceğini öne sürer. Gerçekte kendisi bu çalışmanın en iyi örneğini vermiştir. Yayınları herkesçe bilinen yazarın derneklerdeki emeği de dikkat çekici yoğunluktadır. Müdafaa-i Milliye Osmanlı Hanımlar Cemiyeti (1329/1913) gibi kadın derneklerinin çalışmalarına katımlı; dahası kendisi Teali-yi Nisvan Cemiyeti (1324/1908) adlı derneği kurmuştur.¹⁰ Türk kadınının bilgi ve kültürünü artırmanın amaçlandığı dernekte okuma-yazma kursları açılmıştır. H. Edip bu derneğin konferanslar, müsamereler, mitingler düzenleyen ilk dernek olduğunu bir konuşmasında belirtir. Derneğin bir özelliği de aynı salonda kadın ve erkek aydınları bir araya getirmesidir.

⁵ İlk olarak 1912'de *Tanin* gazetesi tefrika edilen *Yeni Turan*, yirmi yıl sonraki Türkiye'nin tasavvuru üzerinde kurulu bir eserdir: Bk. Enginün, a.g.e., s. 127.

⁶ Roman 1923'de tefrika edilmiş, 1926'da kitap olarak basılmıştır. Bk. Zeliha Güneş, *Millî Edebiyat Romanlarında Aydın Tipi*, A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış doktora tezi, Ankara, 1997, s. 59.

⁷ Güneş, a.g.e., s. 345.

⁸ Güneş, a.g.e., s. 345.

⁹ Enginün, a.g.e., s. 33-37.

¹⁰ Kurnaz, a.g.e., s. 112.

“Türk Kadınlarına İntihap Hakkı Verilmeli mi?”

Halide Edip ve Nakiye Hanım Efendilerin Fikirleri:

Bizde kadınlara hakk-ı intihap verilip verilmemesi hakkında tahkikata başlayan muharririmiz Halide Edip Hanımefendi ile görüşmüştür. Halide Hanımefendi “Türk kadınlarının hakk-ı intihapları olmasına tamamen taraftar olduğunu beyan etmesi üzerine muharririmiz şu suali irat etmiştir.

- *İntihap edilen kadınların hangi evsafa malik olmalarını lüzumlu görüyorsunuz?*

- İntihap edilecek kadınların ya tahsil-i âli görmüş, yahut da içtimai ve sinai faaliyetinde kendini göstermiş, fikrî, edebî hayatlarda bir yer tutmuş kadınlar olmaları lazım, bu ikincilerine hiç şüphesiz tahsil-i âli görüp görmedikleri sorulmaz.

- *Bir kadının intihap hakkına sahip olması için koyduğunuz şartları söyler misiniz?*

- Ben hiç kimsenin intihap etmesi için şart koymuyorum. Aray-ı umumiye usulünü en doğru buluyorum. Herkes intihap edebilir.

- *Sizce sin şartları nasıl olmalıdır?*

- 30 yaşında mebus olmak, 20 yaşında intihap etmek.

- *Kadınların intihap hakkını bihakkın kullanacaklarını zannediyor musunuz?*

-Kadınlar intihap haklarını erkekler kadar iyi kullanacaklar, buna eminim, çünkü ekseriyeti nazar-ı itibara alırsak okuyup yazmayı bilen erkeklerin adedi kadından pek fazla olmayan bir memleketin mesuliyeti erkek olduğu kadar kadına da aittir. Ve bir memlekete karşı erkeğin de kadının da vazifeleri var. Kadınlarımız memleketlerine karşı vazifelerini doğru olarak ifa ettiler; fakat o memleketin idaresinde hakları da var. Vazifelerini yaptıkları gibi haklarını da istimal edebilirler. Her hakk-ı intihabı olan üzerine bir mesuliyet alır ve düşünceye başlar. Yani insana mesuliyet verilmeden kafasındaki bütün akıl ve fikir ne kadar büyük olursa olsun sun’î, ölmüş malumatı derecesinde kalır. Ben hatta kadınların hakk-ı intihabı erkeklerden daha iyi kullanacaklarını zannediyorum. Çünkü onlar ev sahibi ve çocuk annesi bulunuyorlar. Onun için memleketin aile işlerine daha iyi bakabilirler. Suların temiz olup olmaması bir kadını bir erkekten pek daha fazla alâkadar eder ve bir şehrin nasıl temizlenmesi lazım geldiğini bir kadın daha iyi bilir. Sonra ahlakî nokta-i nazardan da kadının intihabatta rey sahibi olması memleket için faidelidir, kadınlar umumiyetle daha nezihtirler. İçkiye, ahlaksızlığa daha muhaliftirler. Aile işlerine daha çok merbutturlar. Onun için aile hayatını düzelterek kanunlar çok daha çabuk doğar.

-*Kadınların hakk-ı intihabına ne kadar zamanda malik olabileceklerini zannediyorsunuz?*

-Ben bu memlekette çok nikbinim. Bizde erkeklerin ananepereşt oldukları hakkındaki sözler yanlışdır. Bizde kadınların hakk-ı intihapları olmasına ne İngiltere ne de hatta Amerika’da olduğu kadar bile itiraz olmayacaktır. Benim bilhassa hoşuma giden şey bizde aşağı tabakada halk kadınların iş görmesine muarız değil. Yalnız kıyafette başkalık, ayrılık istiyor ve kadınların her işi görmelerine akılları başlarında kıyafetleri sakın ve tavırları ciddi olmak şartıyla itiraz etmiyor. İzmir’de kadınlar pek alâ erkekler arasında harp ediyorlar. Orada hatta (lider) vaziyetinde olan kadınlar da var. Türk’te bilhassa bir ciddiyet muhabbeti var.

- Demek sizce erkekler birkaç seneye kadar hakk-ı intihabı kadınlara verecekler?

- Tabii. Meclis-i Mebusan gelecek intihabattan evvel kanun yapmalı. Ben bu hususta çok nikbinim ve bunu hemen hemen muhakkak görüyorum. Yalnız biz de çalışmalıyız.

- Ne tarzda çalışmamızı lüzumlu buluyorsunuz?

- Neşriyat yapılır. Bu bir. Kadınlar halk ile memleketin hayat-ı umumiyesiyle daha çok alâkadar olur ve hayırperver kadın cemiyetleri var. Onlar daha amelî bir şekle girer. Sonra kadın yolunda ilerlemeli, mesai sahasını daha ziyade genişletmeli.

- Mesai sahasını genişletmek kadının iktidarı dahilinde mi?

- Evet. Kadının kendi iktidarı dahilindedir. Umumî işleri yapabilecek kabiliyeti kendisinde görür ve o kabiliyeti ispat edebilirse o mevkie gelmesi tabiidir. Sonra ihtiyaç meselesi, adamsızlık meselesi var. Bunlar azim şeylerdir. Bir de kadın daha ziyade hocalık etmeli.

- Şimdi kabil değil.

- Şimdi kabil değil. Fakat yakında kabil olacak. Çünkü biraz sonra memleket hal-i tabiisine avdet ettiği zaman erkekler geçinmek için daha ziyade ticaret ve daha ziyade sanayi ile iştigal edecekler. Taşralardakiler ziraat ile uğraşacaklar ve bilhassa iptidâî tedrisat tamamıyla kadınlara kalacaktır.

- Kadınlar nasıl namzetliklerini koyacaklar?

- Kadınlar da fırkaların bazılarına iltihak edebilirler. Kadınları alacak fırkalar da çıkar; fakat eğer kadınlar isterse, halkı anlayarak işe girişeceklerse bir halk fırkası da teşkil edebilirler.

- Sizce kadın için ideal bir fırka halk fırkası öyle mi efendim?

- Halk fırkası; evet, fakat bunu muhakkak yalnız başlarına kadınların yapacağını söylemiyorum.

- Şimdi kadınların bir halk fırkası vücuda getirmelerini kabil buluyor musunuz?

- Belki kabildir. Fakat böyle siyasi fırkalarda erkek kadın fırkasının ayrı

olmasına taraftar değilim. Kulüpleri ayrı olur ve fırka bir olur. Bakın bizim erkeklerde kadınları kıskançlık yok. Yani bir kadın kabiliyetini göstermiş olabilirse onu âlâ kabul ediyorlar. Size bir misal söyleyeyim, bir muallim cemiyeti var. Bunun idare heyeti; 8-9 kişiden mürekkep; bunun yedisi erkek, ikisi kadın. Geçenlerde bu cemiyetin reisi istifa etti. Ekseriyet erkeklerde idi. Pek âlâ bir erkek intihap edebilirlerdi. Halbuki Nakiye Hanımı intihap ettiler.

- Kadın Meclis-i Mebusan'a girerse bile o kadar küçük bir ekalliyette

olacaklardır ki ne ehemmiyeti olur diyenler var. Demek siz bunu doğru bulmuyorsunuz?

- Kadın en çok halkçılık ile alâkadar olacak ve reyini nasıl olsa halk ile uğraşanlara verecek. Kadın intihap ettiği müddetçe Meclis-i Mebusan'a hâkimdir.

- Fakat müntehib-i saniler var?

- Zararı yok. Mesela bir köyde intihap yapılıyor. Müntehib-i saniler köye en çok iyilik eden adamları intihap edecekler kadınların da istedikleri olacak. Sonra şimdi köylerde gayet iyi kadın muhtarlar varmış. Bana görenler anlattı. Kadınlar müntehib-i sani olabilirler.

- *Tanıdıklarınızdan iyi mebus olacağını zannettiğiniz kadınları lütfen sayar mısınız?*

- Saymak gayet zor. Hiçbir şey söylememek daha iyi. Fakat tanıdığım kadınlar arasında oldukça iyi mebus olacaklar var.”¹¹

---

¹¹ *Vakit*, 25 Teşrinievvel 1335 (1919), s. 3.